

საზოგადოებრივი წიგნალსაცავი

56097
299.96X.1092 [წყ/ი.3X]

ვეფხისტყაოსნის შედგენილობა

F 133
4

I.

ყოველი ძველი ლიტერატურული ნაწარმოები, მეტადრე იმ დროისა, როდესაც სტამბა არ იყო, დროთა გამავლობაში განიცდიდა სხვა და სხვა გვარს ცვლილებას. იმის მიხედვით, თუ რა გარემოებებში ინახებოდა და გადადიოდა ნაწარმოები ერთის საუკუნითგან მეორეში, იგი იცვლებოდა ლექსიკონის, ტექსტის და შედგენილობის მხრით. მიზეზები და გარემოებანი, რომელნიც იწვევდნენ რომელსამე ნაწარმოებში ცვლილებას, ბევრნაირი იყო.

ცნობილია, რომ საუკუნოების გამავლობაში ზოგიერთი სიტყვები უხმარებელნი ხდებოდნენ და ძველს ნაწარმებში ხმარებულნი გაუგებარნი შეიქნებოდნენ ხოლმე მკითხველისათვის. ამისთანა შემთხვევაში ხშირად მწიგნობრები ასწორებდნენ გაუგებარს სიტყვებს და გასწორების დროს ბევრჯერ სრულებით სხვა მნიშვნელობის სიტყვით სცვლიდნენ. ერთის სიტყვის სხვა სიტყვით შეცვლა გამოიწვევდა ხოლმე წინადადებაში სხვა სიტყვების შეცვლასაც აზრის დასაცავად.

ხშირად რომელიმე აზრი ან სურათი, ძველის ავტორისგან გამოხატული, შემდეგის დროის მწიგნობართ არ ეჩვენებოდათ სრულად და დამთავრებულად და ამიტომ ისინი თითონ დაამთავრებდნენ ხოლმე.

მოხდებოდა ისიც, რომ ამბის მოთხრობაში მწიგნობარნი რომლისავე წერილობ-

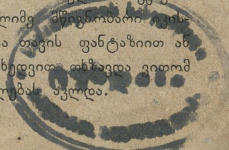
ნის გარემოების დანაკლისს ჰპოვებდნენ და ამიტომ ამბის შესავსებად თითონ სთხოვდნენ დაკლებულს გარემოებას და ჩაურთავდნენ ძველს თხზულებასში.

ასე იქცევიდნენ მწიგნობრები, დარწმუნებულნი, რომ კარგს საქმეს ჩადიოდნენ, რადგან უწინდელს დროში არც ავტორს, არც მკითხველს საზოგადოდ არ ჰქონდა მიჩნეული ხელშეუხებლად ლიტერატურულის საკუთრების უფლება. ხშირად თვით ავტორი სწერდა ხოლმე თავის ნაშრომის ბოლოს: ეს დამიწერია და, რაშიც შემცდარი ვიყვე, თქვენ გაასწორეთო.

ხანდახან მოხდებოდა ხოლმე, რომ ხელთნაწერს რომელიმე ალაგი დააკლდებოდა რამე მიზეზი. ამ ადგილს ფურცლები ან ამოვარდებოდა, ან დაიხვეოდა და ან დაიწვევოდა და ამნაირად თხზულება ნაკლიანი შეიქნებოდა. მართალია, ერთს ხელთნაწერს თუ დააკლდებოდა, მეორე ხელთნაწერთგან გადაწერით შეავსებდნენ ხოლმე ნაკლს, მეტადრე მაშინ, როცა თხზულება ძალიან გავრცელებული იყო, მაგრამ ზოგიერთს შემთხვევაში შესაძლებელი ხდებოდა, რომ ნაკლი შეუვსებელი დარჩენილიყო და შემდეგს საუკუნეებს სწორედ ეს ნაკლიანი ხელთნაწერი გადასცემოდა, უნაკლილონი კი მოსპობილიყვნენ. აი ამ ნაკლის შევსებას შემდეგში რომელიმე მწიგნობარი იკისრებდა ხოლმე და თავის ფანტაზიით ან გარდმოცემის მიხედვით თხზავდა ვითომ იმას, რაც თხზულებას აკლდა.

FS 5609

132 (25 x 17) [3. 1. 1971]

ხშირად მწიგნობარი, რომელისამე ძველის ნაწარმოებით მოხიბლული, დაინტერესდებოდა ხოლმე იმ ამბებითაც, რომელნიც უნდა მომხდარიყვნენ ავტორისგან აწერილის ამბების შემდეგ. ამიტომ იღებდა იგი კალამს და თავის ფანტაზიის დახმარებით თხზავდა ამ ამბებს და ურთავდა სხვის ნაწარმოებს.

ამას გარდა ხშირად მწიგნობრები ნებას აძლევდნენ თავიანთ თავს სხვის თხზულების ხელთნაწერის არშიებზე ან თავსა და ბოლოში თავიანთ შენიშვნა მიეწერათ, ან პირდაპირ თავიანთ ნაწარმოები მოეთავსებინათ. შემდეგში ამ ხელთნაწერის გადამწერნი არშიებზე მიწერილებს შიგ ტექსტში მოაქცევდნენ ხოლმე, ხოლო თავსა და ბოლოში დართულს სხვის ნაწარმოებს იმნაირად მოათავსებდნენ, თითქოს იმავე ავტორისანი ყოფილიყვნენ, ვისაც ეკუთნოდა დანარჩენი თხზულება.

ბოლოს იყო ხოლმე იმისთანა შემთხვევაც, როდესაც რომელიმე მწიგნობარი თავის ნათხზავს ურთავდა სხვის ნაწერს ავტორის სახელით, შეიძლება სრულებით გულუბრყვილო განძახებით, გადაეცა მკითხველებისთვის ის ცნობები, რომელნიც ჭეშმარიტებად მიაჩნდა.

ამნაირად ძველად ლიტერატურული ნაწარმოები იმისთანავე ცვლილებას განიცდიდა, როგორსაც სახალხო ზეპირი ნაწარმოები, რომელშიაც ყველა შემდეგის დროის მოლექსეს და მოამბეს შეჰქონდა თავისი წვლილი, რის გამოც იგი ისე იცვლებოდა, რომ ახლა ძალიან ძნელია აღდგენილ იქნას მისი პირვანდელი სახე.

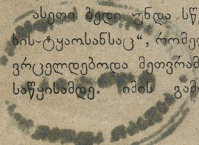
ასეთივე გზით უნდა სწევოდა ჩვენს „ვეფხისტყაოსანსაც“, რომელიც ხელთნაწერი ვრცელდებოდა მეფურამეტე საუკუნის დასაწყისამდე. იმის გამოსარკვევად, თუ

რა ჩამატებია ან დართვია მას და აქედან გამომდინარე პირვანდელის მის სახისა საჭიროა ამ ნაშთის ყოველმხრივი შესწავლა და გარჩევა. სამწუხაროდ, დიდი ხანი არ არის, რაც ამ საქმეს შეუდგნენ მკვლევარნი. კრიტიკული განხილვა „ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტისა იმ მხრით, თუ რომელი აღკვლები არიან ყალბნი და არ ეკუთვნიან ავტორს, სცადა პირველად ბ-ნმა აღ. სარაჯიშვილმა, რომელმაც ყალბებად აღიარა კარგა დიდი რიცხვი ტაყებისა. მისი ნამუშაური დღევანდლამდე მთლიანად აღარავის შეუმოწმებია და მისი ნათქვამი თითქმის უკანასკნელი სიტყვაა კრიტიკისა, თუ არ მივიღებთ მხედველობაში იმას, რაც წინასიტყვაობის და ბოლოსიტყვაობის შესახებ სარაჯიშვილის შემდეგ გამოვთქვით ჯერ ჩვენ და შემდეგ აკადემიკოსმა მარმა.

II

ახლა ჩვენი განძახვა არის, განვიხილოთ „ვეფხისტყაოსანი“, როგორც ის წარმოგვიდგება ხელთნაწერებში, შედგენილობის მხრით და გამოვარკვიოთ, თუ რა არის პირვანდელი მისი სხეული და რა მიმატებია ან დართვია მას საუკუნეების გამავლობაში.

სულ ძველი რიცხვდასმული ხელთნაწერი, რომელიც დღემდე ცნობილია, არის 1646 წ. გადაწერილი, ამას გარდა არიან კიდევ ხელთნაწერები მეჩვიდმეტე საუკუნისავე, გადაწერილნი 1671, 1681 და 1688 წლებში. ამათგან 1646, 1671 და 1681 წ. ხელნაწერები ეკუთვნიან საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებას, 1688 წლისა კ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებელს საზოგადოების წიგნთსაცავს. ამ რიცხვდასმულთ ხელთნაწერთ გარდა მოიპოვება კიდევ რავენდენიმე რიცხვ-

დაუსმელი ხელთნაწერი მეჩვიდმეტისავე საუკუნისა როგორც საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებაში (№ 461), ისე წერა-კითხვის გამავრც. საზოგადოების წიგნთსაცავში (№№ 4499 და 5006). ამ ხელთნაწერებისა და ვახტანგ მეფის გამოცემის შესწავლაზე იქნება დამყარებული ჩვენი დღევანდელი გამოკვლევა.

რადგანაც ვახტანგის შესახებ ამ უკანასკნელს ხანში გამოითქვა აზრი, ვითომ იგი იყვეს დამახინჯებული და შემოკლებული და ამიტომ მას ვაცილებით ნაკლები მნიშვნელობა ჰქონდეს, ვიდრე მეჩვიდმეტე საუკუნის ხელთნაწერებს, სკიბორდ ვთვლით შეეჩერდეთ მის განხილვაზედ ცოტაოდენს ხანს, რომ ცხად ვყოთ მისი ღირსება და მნიშვნელობა.

იხადება ორი კითხვა: 1) როგორი უნდა ყოფილიყო ის დედანი, რომელიც ვახტანგ მეფემ დააბეჭდინა თავის სტამბაში 1712 წ. და 2) შეიტანა თუ არა მან რამე შესწორება და ცვლილება დედანთან შედარებით თავის გამოცემაში. პირველს კითხვაზე შეუძლებელია ორის პასუხის მიცემა. ყოველს ექვს გარეშეა, რომ დედანი, რომლის დაბეჭდვაც ვახტანგმა მოწოდოდა, იქნებოდა საუკეთესო მის დროში. რა საფიქრებელია, რომ ქვეყნის გამგეს, ქვიანს, განათლებულს და ქართულის მწერლობის დამად მცოდნე მეფეს, რომელიც ამასთან ყველაფერს საუკეთესო და მცოდნე პირთა დანმარებით აკეთებდა თავის გამოცემის დედანად მრავალთ ხელთნაწერთაგან აერჩიოს წარყენილი ან ნაკლიანი ხელთნაწერი. პირიქით, უეჭველია მხოლოდ ის, რომ მის გამოცემის დედანი იქნებოდა ის ხელთნაწერი, რომელიც უნდა მიჩნეული ყოფილიყო ვახტანგისა და მის თანამოდგაწე მცოდნე პირთაგან საუკეთესოდ. მეორე

კითხვაზე შეგვიძლიან გადაჭრილი უდავო ყოფითი პასუხი მივცეთ. არსაიდგანა ჩანს და არც არის წარმოსადგენი, რომ ვახტანგ მეფეს თავის გამოცემაში რამე შესწორება შეეტანოს ან რამე შეეცვალოს—გამოეკლოს ან მიემატებინოს. სხვა ხელთნაწერებთან შედარება ამ გამოცემისა გვარწმუნებს, რომ შესწორებული არაფერია მასში, არ არის არც რამე დამატებული, ხოლო რაიცა შეეხება დაკლებას, არც ეგ არის ქვეაზე მოსასვლელი, თუმცა ცნობილია, რომ მეჩვიდმეტე საუკუნის ხელთნაწერებში „ვეფხისტყაოსანი“ შეიცავს იმისთანა დამატებას. რაიცა ვახტანგის გამოცემაში არ არის. ვახტანგს არამც თუ ნება არ მიუცია თავისთვის რამე შეესწორებინა ან გამოეკლო, არამედ რაღაც სარწმუნოებრივის მოწიწებით მოჰკიდებია დედანს და ისიც კი არ შეუსწორებია და არ გამოუტოვებია, რაც მას ავტორის აზრად არ მიაჩნდა. ვახტანგს, რომელსაც „ვეფხისტყაოსანი“ ორიგინალს თხზულებად მიაჩნდა, შეეძლო ერთის კალმის ჩამოსმით მოესპო ამ აზრის წინააღმდეგი ტაბი „ვეფხისტყაოსნის“ წინასიტყვაობისა: „ესე ამბავი სპარსული, ქართულად ნათარგმანები...“, მაგრამ ეს არ უქნია და ცდილა სხვანაირად გაემართა იგი. ცნობილია აგრეთვე, რომ ვახტანგი „ვეფხისტყაოსანს“ სთვლიდა ზეციურის გრძნობების და აზრების გამომხატველად და ამიტომ იძულებული შეიქნა მისტიკურად აესხნა ის ადგილები, სადაც ამქვეყნიურ კაცური გრძნობებია გამოხატული. განა ვახტანგს არ შეეძლო ეს ადგილები სხვანაირად გადაეკეთებინა ან სრულებით გამოეტოვა, თუ კი ნებას მისცემდა. თავის თავს შეხებოდა თავის კალმით ძველს ნაშთს? ცხადია, შეეძლო ეს ექნა, მაგრამ არ უქნია იმიტომ, რომ

იმას წესად არ დაუდვია „ვეფხის-ტყაოსნის“ შეცვლა ან შესწორება. მით უფრო დაუჯერებელია და უცნაურია ის აზრი, რომ იმას თავის დედნითგან გამოეტოვებინოს თითქმის ერთი მესამედი მთელის თხზულებისა. შემოკლება კი არ იქნებოდა მისთვის სასურველი და სასახლო, არამედ ვადიდება და გავრცელება იმისთანა თხზულებისა, რომლითაც ის თავს იდებდა და ამაყობდა როგორც ქართველი. ვერავითარის სტამბის დაბრკოლება მას ვერ აიძულებდა თხზულების ერთის მესამედის დაუბეჭდველობას. მით უფრო რომ არავითარი ასეთი დაბრკოლება არ არის საგულებელი. პირიქით, საფიქრებელი ის არის, რომ ვახტანგი, თავის დედანში რომ ნაკლი აღმოეჩინა, სხვა დედნითგან შეავსებდა ნაკლს ღ ისე დაბეჭდავდა სრულს თხზულებას. ამნაირად თუ რამე აკლია ვახტანგის გამოცემას მეჩვიდმეტე საუკუნის ხელთნაწერებთან შედარებით, ეს იმის ბრალია, რომ ეს მეტი რამ არ იყო ვახტანგის დედანში და მის აზრით არც შეადგენდა „ვეფხის-ტყაოსნის“ ნაწილს. სხვანაირად რომ ყოფილიყო საქმე, ბოდიშს მაინც მოითხოვდა მკითხველთა წინაშე და აუწყებდა მათ, თუ რამ აიძულა შეემოკლებინა და დაემახინჯებინა სასიქედლო თხზულება.

რომ ვახტანგის დედნისთანა ხელთნაწერები მეჩვიდმეტე საუკუნეში სხვებიც ყოფილა, ამისი დამამტკიცებელი საბუთი ჩვენ მოგვეპოვება. ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრც. საზოგადოების წიგნთსაცავის ხელთნაწერი № 5006, რომელიც ყოველის ნიშნებით მეჩვიდმეტე საუკუნისაა და ვახტანგის გამოცემის ტექსტისგან თავითგან ბოლომდე განსხვავებულის ტექსტის მქონებელია, როგორც ეტყობა, გადაწერილია იმნაირის შედგე-

ნილობის დედნითგან, როგორისაც ყოფილა ვახტანგის დედანი, ისე რომ ბოლოში, რაც ამ დედანს ჰკლებია სხვა ხელთნაწერებთან შედარებით, სხვა შედგენილობის დედნითგან გადაუწერიათ. იმ ტაეპისთვის, რომელიც წ. ქ. საზოგადოების გამოცემაში 1554-ეა, გადამწერს მიუყოლებია 1555-ე ტაეპი, ამ ტაეპისა დაუწერია სტრიქონ-ნახევარი და უცებ ნახევარს სიტყვაზე გაიწერებულა. შეუწყვეტია რა ეს ტაეპი, გადამწერს დაუწყვია და განუგრძვია წერა იმ ტაეპებისა, რომლებიც ვახტანგის გამოცემაში არ მოიპოვებინა და შეადგენენ მეჩვიდმეტე საუკუნის ხელთნაწერებში 1554 ტაეპის შემდეგ მოთავსებულს დამატებას. ის გარემოება, რომ ხელთნაწერი ამ ადგილს შეშლილია, გვეუბნება შემდეგს. ამ ხელთნაწერში „ვეფხის-ტყაოსნის“ გადაწერა დაუწყვიათ იმნაირის შედგენილობის დედნითგან, როგორისაც ყოფილა ვახტანგის გამოცემის დედანი, იმ პირობით, რომ როცა გადამწერი ჩავიღოდა იმ ადგილამდე, საცა სხვა ხელთნაწერებში მეტი სწერია, უნდა მას პირველი დედანი მიეტოვებინა და გადაწერა განეგრძო სხვა დედნითგან, რომელიც დამატება ყოფილა. გადამწერს გადავიწყებია ეს პირობა და პირველის დედნითგან გაუგრძვია გადაწერა იმ ადგილის შემდეგაც, საცა უნდა შეჩერებულიყო. მოჰკონებია მხოლოდ მაშინ, როცა სტრიქონ-ნახევარი დაუწერია კიდევ, მაშინვე შეჩერებულა და გამოუცვლია დედანი.

რით აიხსნება ის ამბავი რომ ვახტანგ მეფეს აურჩევია ასეთი დედანი და არა სხვანაირი, საცა უფრო მეტი ამბები ეწერა. ეს იმით აიხსნება, რომ ვახტანგს უნდა ჰქონოდა უტყუარი ცნობები იმის შესახებ, რომ სხვა ხელთნაწერებში მოთავსებული მეტი ამბები ყალბები იყვნენ

და არ ეკუთნოდენ „ვეფხისტყაოსანს“. ამის გამო ჩვენ ვახტანგის გამოცემის დედანი მივაჩინია უძველესად თავის შედგენილობით.

ეს უძველესი ვარიანტი „ვეფხისტყაოსანისა“ შესდგება სამის ნაწილისაგან: 1) წინასიტყვაობისაგან, 2) ტარიელისა და ნესტან-დარეჯანის ამბისაგან და 3) ბოლოსიტყვაობისაგან. ტარიელისა და ნესტან-დარეჯანის ამბავი არის მთლიანი და დასრულებული რომანი, რომელშიაც მოთხრობილია, თუ რაწაირად შეიყვარეს ერთმანეთი ტარიელმა და ნესტან-დარეჯანმა, რა დაბრკოლება ჰპოვეს მათ ერთმანერთთან შეუღლებაში და რაწაირად დასძლიეს მათ ეს დაბრკოლებანი. რომანის დასაწყისითგან ბოლომდე ინტერესი ტრიალებს ამ ორის პირის გარშემო. სხვა პირნი—როსტევან მეფე, თინათინი, ავთანდილი, ფრიდონი, ასმათი და სხვანი, გამოყვანილნი არიან რომანში მხოლოდ ტარიელისა და ნესტან-დარეჯანის ამბის მოსათხრობად. რომანი იწყება როსტევან არაბთა მეფის ამბით და თავდება ტარიელისა და ნესტან-დარეჯანის დაბრუნებით ინდოეთში. ერთმანერთის პოვნის შემდეგ. ეს რომანი არის ის, რასაც ჰქვია „ვეფხისტყაოსანი“ და რაც საესებით დაკუთვლია ვახტანგის დედანში. მხოლოდ ამ სამძღვრებში მოთა ვსებული „ვეფხისტყაოსანი“ უნდა ჩაითვალოს მის ნამდვილს

სხეულად. თქმა არ უნდა, რომ ამ სამძღვრებშიაც თხზულებას აქვს განცდილი ბევრნაირი ცვლილება: სიტყვების ცვლა, ტექსტის შესწორება, ახალის ტაეების ჩამატება, ალაგ-ალაგ ძველების დაკლება და სხვ. მაგრამ მთლიანად კი წარმოადგენს სრულს სხეულს პირვანდელის „ვეფხისტყაოსნისას“. ამ პირვანდელს სხეულს ვახტანგის გამოცემის დედნისას, ისე როგორც სხვა ხელთაწერებს, დათული აქვს ხორცმეტად წინასიტყვაობა და ბოლოსიტყვაობა, რომელთა შესახებ ქვევით გვექნება ლაპარაკი. ახლა კი განვადრობთ იმის კვლევას, თუ რა დამატებია „ვეფხისტყაოსნის“ პირვანდელს სხეულს იმ სახით, როგორიც მას აქვს ვახტანგის გამოცემაში.

III

ვახტანგის გამოცემის უკანასკნელის თავის ბოლოში მოთხრობილია ამბავი ტარიელისა და ნესტან-დარეჯანის დაბრუნებისა არაბეთითგან ინდოეთს და მათ გახელმწიფებისა ამ ქვეყანაში. ამბის მოთხრობაში შეიმჩნევა ერთი რომანისთვის უმინშენლო, მაგრამ უცნაური ნაკლი. ტარიელი თავის ცოლით, მეგობრებით და დიდის ჯარით არაბეთითგან გაემგზავრება ინდოეთს. მათი მგზავრობა აწერილია ასე (იხ. 1554 ტ. წ. კ. გ. საზოგ. გამოცემაში):

სამთავე ვლეს,—დმერთმან მათებნ სხვა ნურა ნუ დახადას!—
მოკეებნან; მტერობა ვერაუნ დაქადას!
მინდოასა შინა სადილად გარდახდეს უდილადოას,
ვითა მართებდათ, ჰურობდეს, დვინოსა სმუკდეს, ან დოსა.

ამის შემდეგ ნათქვამია (იხ. იქვე 1555—1558 ტ.).

ტარიელს და ცოლსა მისსა მიხვდა მათი სწყაღელი,
შეიდი ტახტი სსხელმწიფთა სსშეებელი, გაუტდელი.

მათ ზატყთა დაავიწყებს ღხინი ასე აწინდელი.

ყოლა ღხინთა ვერ იამებს კაცი, ჭირთა გარდუხდელი.

თვით ორნივე ერთგან მსხდომნი ნახეთ, მზუგა ვერა სჯობდეს,

ბუკსა ჭერეს და მეფედ დასვენს, ქოსნი ხმას დაატკობდეს;

მისტეს კლიტე საჭურჭლეოთა, თავთა მათთა მიანდობდეს.

„ესეაო მეფე ჩვენი!“ იხანდეს და ამას სმობდეს.

ავთანდილ და ფრიდონისთვის ორნი ტახტნი დაამზადნეს,

ზედა დასხდეს სემწიფურად, დიდებანი უდიადნეს.

—ღმერთმან სხვანი ხორციელნი მათებრნიდა რა დაბადნეს!—

ამბობდიან ჭირთა მათთა, ეგულაგას გაუცხადნეს.

სმა, ზურთაბა, გახარება ქნეს, ჯაღაბი გაადიდეს,

ვითარიცა ქორწინობა ხამს, ეგეთსა გარდისდიდეს.

მათ ოთხთავე თავის-თავის ძღვენის სწორად მართმიდეს.

გლახათათვის საბოძარას საჭურჭლესა ერთგან ჭერდეს. *)

როგორც ვხედავთ, აქ ერთის სიტყვი-
თაც არ არის მოხსენებული, დაბრკოლება
რამე ნახეს ტარიელმა და მისმა ამხანა-
გებმა თუ არავითარი ინდოეთში შესვლის
დროს, რა მდგომარეობაში იყო მაშინ
ინდოეთი, ცოცხლები იყვნენ თუ მკვდრე-
ბი ნესტან-დარეჯანის მამა და დედა, ვინ
მეფობდა ინდოეთში, თუ ფარსადან მეფე
ალარ იყო ცოცხალი. უეჭველია, „ვეფხის-
ტყაოსანში“ იქნებოდა პასუხი ყველა ამ
კითხვებისა, მაგრამ დროთა გამავლობაში
დაკარგულა სწორედ ის ფურცელი ან
ფურცლები, საცა ეს ამბავი წერებულა,
და ასე დანაკლებული თხზულება გა-
დისცემია შემდეგს საუკუნეებს. ამ ნაკლს
უეჭველია ამჩნევდნენ ჩვენი ძველი მწიგ-
ნობრები და თქმა არ უნდა სწუხდნენ მის-
თვის. ბოლოს გაჩენილა ერთი მწიგნობა-
რი, რომელსაც თავის მოვალეობად ჩათვ-
ლია ნაკლის შევსება და კიდევაც შეუვ-
სია იგი. ამ მწიგნობარს აულია კალამი
და თავის საკუთარის ფანტაზიის დახმარე-
ბით ან, შეიძლება, ლიტერატურულის
გადმოცემის მიხედვით, შეუთხზავს მთელი
ეპიზოდი, მომთხრობელი იმისა, თუ რა-

ნაირად დაბრუნდნენ ტარიელი და ნესტან-
დარეჯან და დაიქორეს ტახტი. ეს ეპი-
ზოდი, შემდგარი 40-ზე მეტის ტაგებისა-
გან, მართლაც, ავსებს ნაკლს. ინდოეთს
რომ მიუახლოვდებიან ტარიელ და მის
თანამხლებლები, გაიგებენ, რომ ფარსადან
მეფე მომკვდარა და მის სამეფოს, რომ-
ლის გამგედაც გამხდარა დედა ნესტან-
დარეჯანისა, შესევინან ხატაველები. ამის
შემტყობი ტარიელი თავის მეგობრებით
და ჯარით გაეშურება და შეებმება ხატა-
ველებს. ხატაველები დამარცხდებიან და
განიდევნიებიან. ინდოეთის დედოფალი,
ნესტან-დარეჯანის დედა, დიდის სიხარუ-
ლით მიეგებება თავის ქალსა და სიძეს
და დაულოცავს მათ სამეფო ტახტს, რი-
თაც „ტარიელს და ცოლსა მისსა მიხვჯა
მათა საწადელი“.

ვახტანგ მეფე, რომელიც, უეჭველია,
კარგად ხედავდა თავის დედნის ჩვენგან
აღნიშნულს ნაკლს, იცნობდა სხვა ხეიო-
ნაწერებსაც, საცა ეს ნაკლი იყო შეცვ-
ებული, მაგრამ მან დაიცვა თავის გამო-

*) ტექსტი აქ ისე მოგვყავს, როგორც ნესტან-
გის გამოცემაშია.

ცემაში თავისი დედანი, რადგანაც, როგორც ზევითაც ვთქვით, იცოდა, რომ სხვა ხელთნაწერებში ნაკლის შესავსებლად მოთავსებული ეპიზოდი, არ იყო „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორის ნაწარმოები. თქმა იმისი, თუ როდის არის შეთხზული ეს ჩართული ეპიზოდი, გადაჭრით არ შეგვიძლიან ჯერ-ჯერობით. იგი მოიპოვება 1646 წლის ხელთნაწერშიაც. შესაძლებელია, იგი დაწერილი იყვეს მეთხუთმეტე-მეთექვსმეტე საუკუნეში.

IV.

როგორც ვთქვით, „ვეფხისტყაოსანი“, როგორც რომანი, თავდება ნესტან-დარეჯანის და ტარიელის შეუღლებით და თავიანთ სამშობლოში დაბრუნებით. შემდგომის დროის მწიგნობრები, გატაცებულნი „ვეფხისტყაოსნის“ გმირებით, ძალიან დანტერესდნენ ამ გმირების ამბით მათ ინდოეთში დაბრუნების შემდეგ. იმათ ებადებოდათ კითხვა, თუ რა პასუხს გასცემდა ხვარაზმმა ინდოეთში გამეფებულს მის შვილის მკვლელს ტარიელს, რანაირი ურთიერთობა ექნებოდათ შემდეგში ძმადფიცს მგობრებს ტარიელს, ავთანდილს და ფრიდონს, რანაირი იქნებოდა მათი სიცოცხლე და რანაირად დაიხრცებოდნენ. ამ კითხვებზე პასუხი მისცა ერთმა მწიგნობარმა, რომელმაც დაწერა 150 ტაეპამდე და დაწერილებით მოგვითხრო, თუ რანაირად გახდა ავად ტარიელი, რანაირად ისარგებლა ამით ხვარაზმმა და შეესია ინდოეთს, რანაირად მოიწვია ტარიელითა თავის ძმადფიცები ავთანდილი და ტარიელ საშველად, რანაირად მივიდნენ ისინი ტარიელთან და დაუშარცხეს მტერი, რანაირად ბედნიერად იქნებოდათ შემდეგში და რანაირად დაიხრცნენ ტარიელი და ავთანდილი მეუღლეებითურთ. ამ ეპი-

ზოდის შემთხვევლი არ მალავს თავის ღვაწლს და მის დაწერის ისტორიასაც გვიამბობს თავშიც და ბოლოშიც. თავში ამბობს:

აწ, ვანიერნო, სიტყუანი მისმინეთ, შე-
აწუნარქნით,
ძველი ნარჩომი ამბავი ლექსად ვთქვენ, გა-
სარქნით,
სარგის დაურჩა უთქმელად, ჩვენ ესე დაგზრ-
აქნით,
ლექსი მიქენით ამისთვის, ენანი მომასმარქნით.
ბოლოში ამბობს:

ეს ამბავი დარჩომდა სარგის ლექსთა შე-
უწყოლად,
აგრეუ თმაგვი თმაგველთაგან შესავლითურთ
დარჩა თბლად.
ესე სიტყუა მთახსენეს, ვინ ჩანს გმირთა
რჩამთა მწველად,
მიმრძანა თუ ლექსად თქვიო, მსკერ-ქართუ-
ლად, დაუშრთლად.

ამ სიტყვებითგან ცხადია, რომ ვიღაც სარგისს *) დარჩენია გაულექსავი ტარიელისა და ნესტან-დარეჯანის ამბავი ინდოეთში დაბრუნების შემდეგ. ეს უცნობეობათ ერთის პირისთვის, რომელიც გმირების რაზმთა მწყობელი ყოფილა, და მას უბრძანებია მწიგნობრისთვის, ეს ამბავი კარგს ლექსად თქვიო. მასაც აუღლია და გაულექსია. ამნაირად ეპიზოდის შემთხვევლი საკმაოდ გადაჭრით ვგატყობინებს, რომ ეს ეპიზოდი ვალექსულია

*) ვინ უნდა იყვეს ეს სარგის, რომელსაც დარჩენია გაულექსავი ტარიელის და ნესტან-დარეჯანის ინდოეთს დაბრუნების შემდეგ მომხდარი ამბები? ის უნდა იყვეს ან თვით „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორი, ან ის, ვინც „ვეფხისტყაოსნის“ ჩაუმატა 40-მდე ტაევი ტარიელისა და ნესტან-დარეჯანის ინდოეთში დაბრუნების და ვახტანგის აღწერილობით. ამაზედ დაწერილებით კვლავ გვეჩვენება მსჯელობა.

F 132

სხვა პირისაგან და არა „ვეფხის ტყაოსნის“ ავტორისაგან. უკანასკნელის თქმული რომ ყოფილიყო, გაუგებარი იქნებოდა, თუ რაღა ამ ეპიზოდის თავსა და ბოლოში მოიხსენია თავისი ღვაწლი. პირიქით, სწორედ ის გარემოება, რომ ამ ეპიზოდის თავსა და ბოლოში იხსენიებს მოლექსე თავის ღვაწლს, ამტკიცებს, რომ ეს ეპიზოდი არ მოსდევდა თავდაპირველს „ვეფხის-ტყაოსანს“ და რომ ამ ეპიზოდის ავტორი სხვაა და პირვანდელის „ვეფხის-ტყაოსნის“ ავტორი სხვა. ეს დამატებითი ამბავი სრულად და შეურყვევლად მოთავსებულია 1646 წლის ხელთნაწერიში.

ამ ამბის მოთხრობით მწიგნობარმა დააკმაყოფილა მკითხველის სურვილი, გაეგო თუ რანაირად დასრულდა სიცოცხლე ტარიელ-ნესტან-დარეჯანისა და ავთანდილ-თინათინისა. მაგრამ მას დაავიწყდა, რომ ტარიელს და ავთანდილს ჰყავდათ ერთი მეგობარი, სახელად ფრიდონი, რომლის შესახებ ცნობა ისეთივე საინტერესოა უნდა ყოფილიყო, როგორც ტარიელის და ავთანდილის შესახებ. აი ამ ცნობის მიწვდენა განიძრახა და კიდევ შეასრულა ეს განძრახვა ერთმა მწიგნობარმა, რომელმაც 10-ს ტაეპში მოკვითხრო, თუ როგორ წამოვიდა ფრიდონი თავის მეგობრების სატირლად, როგორ მოიტირა ისინი და რანაირად შინ დაბრუნებული დარდით გადაიკვალა. ეს დამატებაც მოთავსებულია 1646 წ. ხელთნაწერში. ამნაირად ეს ხელთნაწერი წარმოგვიდგენს „ვეფხის-ტყაოსნის“ რომანს იმ სახით, როგორისაც ვახტანგის გამოცემის დედანი ყოფილა, მხოლოდ ერთის ჩამატებულის ეპიზოდის და ორის ერთიერთმანერთზე მიმყოლის დამატების დართვით. ამის გამო ეს ხელთნაწერი შედგე-

ნილობით არის ვახტანგის გამოცემის დედნის მიმდევრო.

V

„ვეფხის-ტყაოსნის“ სამის გმირის—ტარიელის, ავთანდილის და ფრიდონის სიკვდილის მოთხრობით მაინც უნდა დაკმაყოფილებულიყო მკითხველთა ინტერესი, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ წინანდელს მწიგნობრებს დარჩენილათ ერთი ფრიად საინტერესო რამ. ეს იყო დიდებულის გმირების ანდერძი. დიდებულები სიცოცხლეში, უეჭველია, დიდებულს რასმე უანდერძებდნენ ჩამომავლობას და აი განდენ მწიგნობრები, რომელთაც დაიწყეს ანდერძების თხზვა. ანდერძის დაწერის პირველი ცდა ყოფილა გაუბედავი, რადგან თავდაპირველად როგორც ტარიელისა, ისე ავთანდილის ანდერძი სულ რავედენისამე ტაეპისაგან ყოფილან შემდგარნი, რაიცა ჩანს 1688 წლის ხელთნაწერთაგან, რომელშიც ტარიელის ანდერძი ათ-ტაეპიანია, ხოლო ავთანდილისა ხუთ-ტაეპიანია. ამ ორის ანდერძის დაწერის თვითეულის გმირის ანდერძი ჩაურთავს პირველის დამატების იმ ტაეპების წინ, რომლებშიაც აწერილი იყო მათი სიკვდილი, რისთვისაც ცალ ცალკე მოუყრია თავი თვითეულის გმირის სიკვდილის მოთხრობის ტაეპებისთვის.

გმირების ანდერძები ეტყობა ძალიან მოსწონებიათ როგორც მკითხველებს, ისე მწიგნობრებს, რაიცა ჩანს იქითგან, რომ, ჯერ ერთი, პირველად დაწერილი ორი მოკლე ანდერძი მალე გაუვრცელებიათ ტაეპების ჩამატებით, როგორც ეს ჩანს 1681 წ. ხელთნაწერთაგან, მერე შეუთხზავთ კიდევ ერთი ახალი ანდერძი ავთანდილისა, როგორც ეს ჩანს 1671 წ. ხელთნაწერთაგან; ამის უკან შეუთხზავთ კიდევ

ერთი ახალი ანდერძი ტარიელისა, რომელიც ჩანს ხელთნაწერიში № 5006 და ბოლოს კიდევ ერთი ახალი ტარიელისავე, რომელიც ჩანს ხელთნაწერიში № 4499. ამნაირად შედგენილობის მიხედვით 1646 წ. ხელთნაწერის მიმდევნოდ უნდა მიღებული იქნას 1688 წლის ხელთნაწერი, ამის მიმდევნოდ 1681 წლის ხელთნაწერი, ამის მიმდევნოდ 1671 წლის ხელთნაწერი *), ამის მიმდევნოდ ხელთნაწერი № 5006 და ამის მიმდევნოდ ხელთნაწერი № 4499.

VI

წინასიტყვაობა და ბოლოსიტყვაობა „ვეფხისტყაოსნისა“ არაფერს საერთოს არ წარმოადგენს თვით თხზულებასთან. ამას გარდა ცალ-ცალკეც არც წინასიტყვაობა არც ბოლოსიტყვაობა არაფერს შელიანს და ერთის აზრის შემცველს არ წარმოადგენენ. ესენი წარმოადგენენ კრებული სხვა და სხვა შინაარსის ტაეპებისა, რომელნიც ერთმანერთთანაც ისევე დაუკავშირებელნი არიან, როგორც ყველა ისინი ერთად თვით რომანთან. ეს ტაეპები რომ განვიხილოთ, ჩვენ წარმოგვიდგება შემდეგი. წინასიტყვაობაში ტაეპების უმეტესობა ორს ჯგუფად შეიძლება დავყოთ: 1) ტაეპები, რომლებიც შეიცავენ მიჯნურობის გამარტებას, და 2) ტაეპები, რომელნიც შეიცავენ მელექსეობის ღირსების და მნიშვნელობის ახსნას. ექვი არ არის, რომ ეს ორი ჯგუფი ტაეპებისა

დაწერილია თვით „ვეფხისტყაოსნის“ გამო ან მის გავლენით. ამ რომანის მკითხველი იხიბლებოდა ერთის მხრით მაშინ გამოყვანილის მიჯნურობის თვისების და საქციელის აწერილობით, მეორე მხრით ლექსის სილამაზით და სიძლიერით. ამიტომ „ვეფხისტყაოსნის“ გმირების მიჯნურობა საიდელაოდ შეიქნა, ხოლო მის ლექსები სამაგალითოდ მელექსეთათვის. ერთმა მწიგნობარმა ყველა თავისი აზრები მიჯნურობის შესახებ, შეთვისებულნი, ან უკეთ ვთქვათ, გამოკრებილნი „ვეფხისტყაოსნითგან“, გამოთქვა ლექსად და თავის ნათქვამი დაურთო თავში თვით „ვეფხისტყაოსნის“. მეორე მწიგნობარმა, პირველის მიზანით, გამოთქვა ლექსად თავისი აზრები მელექსეობის შესახებ, აგრეთვე „ვეფხისტყაოსნის“ მიხედვით შემუშავებულნი, და დაურთო თავში ამავე თხზულებას, მიჯნურობის შესახებ დაწერილის ტაეპების შემდეგ. ამნაირად გაჩენილან წინასიტყვაობის ის ტაეპები, რომელნიც წერა-კითხვის საზოგადოების გამოცემაში აღნიშნულნი არიან მათ რიგის მიხედვით ციფრებით: 8—14 და 19—25. პირველი ჯგუფი შეეხება მიჯნურობას, მეორე ჯგუფი მელექსეობას. შემდეგში მესამე მწიგნობარს ბოლოში მიუმატებია კიდევ ხუთი ტაეპი მიჯნურობის შესახებ (27—31). რასაკვირველია, ძნელია იმის თქმა, რომ თვითეული ამ სამთ ჯგუფთაგანი ტაეპებისა თითო მწიგნობრის დაწერილნი იყვნენ. ჩვენ უფრო გვგონია, რომ ამ ჯგუფებში შემდეგის ღროის მწიგნობრებსაც უნდა ჰქონდეთ ჩართული თითო-ორი ტაეპი. ყოველს შემთხვევაში ცხადია, რომ წინასიტყვაობა თავდაპირველად ტაეპების ორს ჯგუფისგან შესდგებოდა და შემდეგ მიმატებია მესამეც. მას უკან ამ სამის ჯგუფის ტაე-

*) გასაკვირველი არ არის, რომ გვიან გადაწერილი (მაგ. 1688 წ.) ხელთნაწერი შედგენილობით უფრო ადრინდელი იყეს, ვიდრე ადრე გადაწერილი (მაგ. 1671 წ.). ამის მიზეზი ის არის, რომ დედანი პირველისა უფრო ძველი ყოფილა, ვიდრე მეორისა.

პებისთვის სხვა და სხვა დროს დაუმატებიათ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 15, 16, 17, 18 და 26 ტაევი. ეს ტაევიც რავდენსამე ჯგუფად იყოფება. 3, 4, 5, 15, 16, 17 და 26 ტაევი შეიცავენ იმ აზრს ვითომ „ვეფხისტყაოსანი“ იყვეს ქართულად ნათარგმანები სპარსული ამბავი, დაწერილი ლექსად თამარ მეფისა და მის მეუღლის დავითის საქებრად რუსთაველის მიერ, რომელსაც უბრძანეს ასეთი შექება და რომელსაც თითონაც ჰყვარებია თამარი. ეს ამბავი, რა თქმა უნდა, მწიგნობრის მოგონილი არ არის. იგი წარმოადგენდა ლიტერატურულს გარდმოცემას და მწიგნობარმაც მის დასაცავად აღწერა იგი ისე, თითქო „ვეფხისტყაოსნი“ დამწერი მოუთხრობდეს იმას თავის პირით. ისიც უნდა ითქვას, რომ ეს ტაევიც არ უნდა ეკუთნოდენ ერთის მწიგნობრის კალამს და არც ერთს დროს უნდა იყენენ დაწერილნი. ჩვენის აზრით ჯერ უნდა დაწერილიყვენ 3, 4, და 5 ტაევი, ხოლო მათ შემდეგ 15, 16, 17 და 26 ტაევი. 6, 7 ტაევიში მოხსენებულია „ვეფხისტყაოსნის“ გმირი ტარიელ, ცხადია იმ აზრით, რომ მის დამწერს და ჩამრთველს მწიგნობარს, გაკვირვებულს სრულის უკავშირობით წინასიტყვაობისა რომანთან, ასეთი კავშირი დამეყარებინა. ეს ორი ტაევი შეთხზულია განძრახ ავტორის სახელით მოსასპობად იმ უცნაურობისა, რომ წინასიტყვაობაში ერთი სიტყვაც არ შეეხებოდა თვით თხზულებას. 18-ე ტაევი ჩართულია წინასიტყვაობაში ვილაც მოკლილის მწიგნობრის მიერ ყოვლად უაზროდ, შეიძლება, პავლე მოციქულის გავლენითაც*), ხოლო 1 და 2

ტაევი დაწერილია იმისთანა მწიგნობართაგან, რომელნიც გაიმსჯვლებიან ხოლმე რელიგიურის გრძობით, როდესაც დაინახვენ რასმე დიდებულს და საოცარს, ან შეუდგებიან რამე სამძიმო საქმეს. პირველი ტაევი მწიგნობარმა შეთხზა და დაურთო „ვეფხისტყაოსანს“, როგორც დიდებულს და საოცარს თხზულებას. მეორე ტაევი ჩაურთვია შემდეგში სხვა მწიგნობარს „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორის მაგიერ, რომელიც, მის აზრით, საჭიროებდა ღვთის შემწევობას ამისთანა დიდებულის და ძნელის თხზულების შესაქმნელად.

ბოლოსიტყვაობის ხუთის ტაევიტგან სამი ტაევი წარმოადგენს მწიგნობრების მინაწერებს და შეიცავენ მათ პირადს აზრს, გრძობას ან ცნობას. მაგ. 1572 ტაევი არის მწიგნობარ-გადამწერის შენიშვნა, ლექსად გამოთქმული მთელის თხზულების გადაწერის შემდეგ. 1575 ტ. გამოსაქვამს მწიგნობრის აზრს, გამოტანილს „ვეფხისტყაოსნის“ კითხვითგან, სოფლის მიუნდობლობაზე. 1576 ტ. ბიბლიოგრაფიული შენიშვნაა იმისთანა მწიგნობრისა, რომელსაც ნდომებია თავის ცნობის გადაცემა სხვებისთვის. 1573 და 1574 ტაევი შეიცავენ იმნაირსავე ლიტერატურულს გადმოცემას, როგორც გამოხატულია წინასიტყვაობის 3, 4, 5 და 16 ტაევიტში, მწიგნობრისგან დართულს ბოლოში ავტორის სახელით.

VII

„ვეფხისტყაოსნის“ წინასიტყვაობა და ბოლოსიტყვაობა იმ სახით, როგორც მათ აქვთ ვახტანგის გამოცემის დედანში, შედგენილობით არიან უძველესნი და აღბეჭდილნი არიან იმ თვისებით, რომელნიც მათ შეეფერებათ წარმოდენარების მიხედვით. მათი თვისება არის უსისტემობა

*) შეადარე ამ ტაევის მესამე სტრიქონი პავლე მოციქულის კორინთელთა მიმართ პირველის ეპისტოლის ოცდამეშვიდე მუხლს.

და ერთიანის აზრის უქონლობა. შემდეგში მწიგნობრებმა მოინდომეს სისტემის შეტანა და აზრიანობის მიცემა. ამიტომ, ჯერ ერთი, იხმარეს ის საშუალება, რომელიც წინადაც იყო ნახმარი, ე. ი. მწესწორება და დამატება ახალის ტაევებისა, მეორედ, დაიწყეს დალაგება ტაევისა სხვანიარად და გამოტოვება ზოგიერთებისა, რომელნიც არ შეეფერებოდნენ, მათ აზრით, სინამდვილეს. 1646 წ. ხელთნაწერში, რომელშიც გამოტოვებულია 8 ტაევი და ერთი ჩამატებულია, ტაევი ასე არიან დალაგებულნი: 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 8. 9. 10. მეტი. 11. 12. 13. 14. 30. 31. 1688 წ. ხელთნაწერში, რომელშიც გამოტოვებულია 6 ტაევი და 3 ჩამატებულია, ტაევი დალაგებულნი არიან ასე: მეტი. 1. 15. 16. 17. 18(?) მეტი. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 8. 9. 10. მეტი. 11. 12. 13. 14. 30. 31.¹⁾ 1681 წლის ხელთნაწერში, რომელშიც გამოტოვებულია 7 ტაევი და 8 ჩამატებულია, ტაევი დალაგებულნი არიან ასე: მეტი. 1. 2. 3. 4. მეტი. 19. 20. 21. მეტი. 22. 23. მეტი. 24. მეტი. 25. 26. 27. 28. 29. 8. მეტი. 9. 10. მეტი. 11. 12. 13. მეტი. 14. 30. 31. 1671 წლის ხელთნაწერში, რომელშიც მოთავსებულია ყველა ტაევი ვახტანგის გამოცემისა და ჩამატებულია 9, ტაევი ამ რიგზე მისდევნენ: მეტი, 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. მეტი. 15. 16. 17. 18. მეტი. 19. 20. 21. მეტი. 22. 23. მეტი. 24. მეტი. 25. 26. 27. 28. 29. 8. მეტი. 9. 10. მეტი. 11. 12. 13. მეტი. 14. 30. 31. ხელთნაწერში № 5006 ტაევი და-

ლაგებულია ისევე, როგორც ვახტანგის გამოცემაში, მხოლოდ ჩამატებულია ორი ახალი. ხელნაწერში № 4499, რომელშიც წინასიტყვაობისა გადარჩენილია მხოლოდ ერთი ფურცელი, გადარჩენილი ტაევი დალაგებულია ამ რიგზე: 28. 29. 8. 9. 10. მეტი. 23. 20. საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების ხელთნაწერში № 461, რომელშიც წინასიტყვაობის ფურცლები დახეულია, გადარჩენილი ტაევი ამ რიგზე მისდევნენ ერთმანერთს: 7. 5. მეტი. x. z.²⁾ 11. 28. 9. მეტი. 10. 12. 13. მეტი. 30. 17. 18. მეტი. 19. 20. 21. 22. 23. მეტი. 24. 25. 1576. როგორც ვხედავთ ამ ხელთნაწერში წინასიტყვაობის ბოლო ტაევი მოქცეულია ვახტანგის გამოცემის ბოლოსიტყვაობის უკანასკნელი ტაევი.

აგრედვე მეტნაკლებია და არეულად დალაგებული ბოლოსიტყვაობა სხვა და სხვა ხელთნაწერში. 1646 წ. ხელთნაწერში ბოლოსიტყვაობა შესდგება 6 ტაევისაგან, რომელნიც დალაგებულნი არიან ასე: 1572. 1573. მეტი. 1574. 1575. 1576. 1688 წლის ხელთნაწერში სულ არ არის 1572-ე ტაევი, ხოლო 1573-ე და მეტი ტაევი მოთავსებულნი არიან იქ, სადაც თავდებოდა პირველი დამატება, ვიღრე მას მოაშორებდნენ ბოლო ნაწილს. ამ ხელთნაწერში ბოლოსიტყვაობის ადგილს არიან შემდეგი ტაევი: 1575. 1574. მეტი. მეტი. 1681 წლის ხელთნაწერში, ისე როგორც ხელთნაწერში № 5006, ტაევი ასეა დალაგებული: 1572, 1573. მეტი: 1574. 1575. 1576. 1671 წლის ხელთნაწერში ამ ტაევის

¹⁾ მე-18 ტაევს კითხვის ნიშანს ვუსვამთ, რადგან მისი ადგილი მოხეულია.

²⁾ X-ით და Z-ით არიან აღნიშნულნი ის ტაევი, რომელნიც მოხეულნი არიან მთლად.

ადლოში მოსდევს კიდევ სხვა ახალი ტა-
ეპები.

მწიგნობრების ცდა, რომ წინასიტყვაო-
ბის და ბოლოსიტყვაობის ტაეპები ისე
დაელაგებინათ და გაეცხრილათ, რომ
აზრიანი კავშირი დამყარებულიყო მათ
შორის, ვერ გამოდგა ნაყოფიერი. რად-
განაც ტაეპები სხვა და სხვა დროსა და
მწიგნობრების შეთხზულნი იყვნენ, მათი
დალაგება ან გაწმენდა იმნაირად, რომ
ყველანი კმაყოფილნი ყოფილიყვნენ, შე-
უძლებელი შეიქნა. ყოველი მწიგნობარი
თავის გემოსა და აზრის მიხედვით ალა-
გებდა, აკლებდა და უმატებდა ტაეპებს.

ასევე უნაყოფოდ უნდა ჩაითვალოს
ცდა აკადემიკოსის მარისა, რომელმაც
უქანასკნელად სკადა ტაეპების გამოკლე-
ბით, ტექსტის შესწორებით და სხვანაი-
რად დალაგებით მეტი სისტემა და აზრია-
ნობა მიეცა „ვეფხის-ტყაოსნის“ წინასი-
ტყვაობისა და ბოლოსიტყვაობის ტაეპე-
ბისთვის. წინასიტყვაობის 31 ტაეპითგან
ბ-ნმა მარმა ყალბად სცნო 9 ტაეპი, ერ-
თი ჩაუმატა ახალი და ამ რიგზე დალაგა:
1. 3. 25. 26. 4. 5. 17. მეტი. 1) 16. 6.
7. 18. 9. 12. 8. 10. 11. 19. 20. 21.
22. 23. 24. აგრედვე მოეპყრო ბ-ნი
მარი ბოლოსიტყვაობასაც. ხუთის ტაე-
პითგან ყალბად აღიარა და გამოტოვა
სამი, სახელდობრ: 1574. 1575. 1576,
ხოლო ნამდვილად სცნო და დატოვა
ორი—1572. 1573. ვერავითარი ვადალაგ-
გადმოლაგება ტაეპებისა, ვერავითარი გა-
მოტოვება ძველებისა და ჩამატება ახლე-
ბისა, ვერავითარი ტექსტის შესწორება

1) ბ-ნმა მარმა მხოლოდ წერტილებით აღნიშ-
ნა ადგილი იმ ტაეპისა, რომელიც მის აზრით
ჰკლებია, შეთხზვით კი არ შეუთხზავს თვით
ტაეპი.

ვერ გახდის „ვეფხის-ტყაოსნის“ ხიორცმე-
ტად დართულს წინასიტყვაობას და ბო-
ლოსიტყვაობას ვერც მის ორგანიულს
ნაწილად და ვერც რამე საერთო აზრის
შემცველად.

VIII

ჩემი დასკვნაა:

1) „ვეფხის-ტყაოსნის“ პირვანდელი
სხეული შენახულია ვახტანგის გამოცემა-
ში ანუ, უკეთ ვთქვით, მის დედანში. ეს
პირვანდელი სხეული იწყება როსტევეან
მეფის ამბით და თავდება ტარიელისა და
ნესტან-დარეჯანის გახელმწიფებით ინ-
დოეთში.

2) ამ პირვანდელს სხეულს დართვია
თავში წინასიტყვაობა და ბოლოში ბო-
ლოსიტყვაობა, შედგენილნი ნაწილ-ნაწი-
ლად სხვა და სხვა დროს სხვა და სხვა
პირთაგან.

3) „ვეფხის-ტყაოსნის“ პირვანდელს
სხეულს იმ სახით როგორც მას აქვს
ვახტანგის გამოცემაში (ანუ დედანში)
განცილილი აქვს ბევრნაირი ცვლილება,
მაგალითად: სიტყვების შეცვლა, ტექსტის
შესწორება და შერყვნა, ტაეპების ჩამატება
და გამოკლება.

4) ტაეპების გამოკლებას ერთს ადგილს,
სახელდობრ იქ, სადაც მოთხრობილია
ტარიელის და ნესტან-დარეჯანის გამგზავ-
რება ინდოეთს, მიუცია ერთის მწიგნო-
ბრისთვის საბაბი ჩამატებინა პირვანდელს
სხეულში 40-ამდე ტაეპი იმ გარემოებათა
აღწერილობით, რომელნიც, მის აზრით,
უნდა ყოფილიყვნენ მოთხრობილნი და-
კლებულს ტაეპებში, სახელდობრ ამბავი
ტარიელისა და ნესტან-დარეჯანის დაბ-
რუნებისა ინდოეთს, ხატაველების გან-
დევნისა იქიდან და ტარიელის ქვეყანა-
ში გამეფებისა.

5) ამ ჩამატების შემდეგ მეორე მწიგნობარს დაურთავს „ვეფხისტყაოსნის“ პირვანდელის სხეულისათვის აღწერილობა იმ ამბებისა, რომელნიც ვითომ უნდა მომხდარიყვნენ ტარიელისა და ნესტან-დარეჯანის ინდოეთში გახელმწიფების შემდეგ მათ სიკვდილამდე. აქვეა მოთხრობილი თინათინის და ავთანდილის სიკვდილი.

6) ამ დამატების შემდეგ მესამე მწიგნობარს შეუთხზავს და დაუმატებია ამბავი ფრიდონისგან ტარიელისა და ნესტან-დარეჯანის (აგრეთვე თინათინის და ავთანდილის) დატირებისა და მის სიკვდილისა.

7) მეოთხე მწიგნობარს შეუთხზავს და ჩაუმატებია ტარიელისა და ნესტან-დარეჯანის სიკვდილის მოთხრობის წინ ანდერძი ტარიელისა და აგრეთვე ავთანდილის

და თინათინის სიკვდილის მოთხრობის წინ ანდერძი ავთანდილისა.

8) მეხუთე მწიგნობარს შეუთხზავს და ჩაუმატებია კიდევ ერთი ანდერძი ავთანდილისა (მეორე).

9) მეექვსე მწიგნობარს შეუთხზავს და ჩაუმატებია კიდევ ერთი ანდერძი ტარიელისა (მეორე).

10) მეშვიდე მწიგნობარს შეუთხზავს და ჩაუმატებია კიდევ ერთი ანდერძი ტარიელისა (მესამე).

11) თვითელი ამ დამატებათაგანი ისევე როგორც პირვანდელი სხელი „ვეფხისტყაოსნისა“ მუდამ გინიცდიდენ შესწორებას, ჩამატებას და გამოკლებას დროთა გამავლობაში.

დ. კარიჭაშვილი.

21/IV 1913.

